

Н. Семенова, Л. Шилова

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ХОРЕОГРАФІНЬ У РОЗВИТОК СВІТОВОГО ТАНЦЮВАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

N. Semenova, L. Shylova,

WORLD LEGACY OF UKRAINIAN FEMALE CHOREOGRAPHERS

Сьогодні, коли Україна відновлює свою ідентичність, виникає необхідність звернення до досягнень українських митців минулого за межами держави, діяльність яких мало досліджена. Особливої уваги заслуговують хореографи: Б. Ніжинська, В. Переяславець, Р. Прийма-Богачевська, які, отримавши профільну освіту, перший творчий досвід в Україні, продовжили професійне життя за кордоном і зробили значний внесок у розвиток світової хореографії. Тому розгляд їх діяльності, аналіз творчого доробку є актуальним і своєчасним.

Броніслава Ніжинська — випускниця Петербурзького театрального училища, танцівниця Маріїнського театру, авторка та викладачка «Школи руху» в Києві, артистка та балетмейстер трупи С. Дягілева, хореограф театрів «Гранд-Опера», «Колон», трупи І. Рубінштейн, Голлівуду, засновниця власної трупи в Парижі і балетної школи в Лос-Анджелесі, керівник «Балле тієтр» у Нью-Йорку.

В Києві Б. Ніжинська (1916–1921 рр.) працювала в Міському театрі як прима-балерина, балетмейстер та педагог. Пізніше почала експериментувати з рухом у драматичній студії Єврейського культурного центру, експериментальному театрі-студії, консерваторії, Молодому театрі, заснованому Лесем Курбасом.

Хореографія започаткувала новий напрям у модерні, застосувавши до руху принципи авангардистського методу, що характеризується лаконічністю форм, геометричністю та чіткістю ліній. Її назвали, за визначенням хореографодослідника, перформера В. Рубана, «першою хореографкою конструктивізму». Вона створювала танцювальні номери без музики, шукала нову лексику крізь пізнання тілесності танцівника, який висловлювався за допомогою жестів, графічними рухами, передаючи через абстракцію свої почуття.

Ідеї та методологія хореографічного конструктивізму були викладені Б. Ніжинською в трактаті «Про рух і Школу рухів» (1918 р.) та книзі «Школа руху: теорія хореографії» (1920 р.). Нею була запропонована певна програма підготовки танцівників, де, крім балетного і характерного танцю, викладались «міміка тіла та лица», грим, теорія музики та її слухання, евритміка за системою Е. Жак-Далькроза, фехтування, носіння костюму, етика, бесіди про мистецтво та творчість, естетика, малюнок, живопис, запис танцю на нотах. Метою був різнобічний розвиток особи, що самостійно здатна мислити в мистецтві, творити мистецтво. Так, окрім всесвітньовідомого С. Лифаря, випускниками «Школи руху» були О. Кривинська — балерина і хореограф театру «Березіль», О. Сталінський — заслужений артист України, соліст балету Львівського театру, співзасновник і педагог хореографічної студії при Інституті народної творчості, відомі танцівники Г. Воробйова, Є. Лапицький та ін.

Б. Ніжинська зазначала, що мистецтво не повинно бути реалістичним та історичним. Можна передати суть явища, надавши йому певні символічні риси. Наприклад, українські національні орнаменти вона відтворювала в збільшеному форматі за допомогою тіл у танці та в групових імпровізаціях.

Б. Ніжинська-балетмейстер намагалася відійти від традиційної вертикальності танцівника, використовувала рухи зі зміщенням вісі, навіть до горизонтальної площини, використовувала рухи в партері. Створила понад 60 балетів, серед них «Байка про лисицю», «Весіллячко» на музику І. Стравінського, «Лані», «Блакитний експрес», «Поцілунок феї», «Болеро» М. Равеля, «Ранкова серенада» Ф. Пуленка та ін. Вона втілювала новий ідеал сучасної людини, що здатна стати повноцінним, всебічно розвиненим учасником мистецтва.

Валентина Переяславець — вихованка московської балетної школи, солістка Харківського, Одеського, Київського (1923–1935 рр.) і прима Львівського театрів, співпрацювала з балетмейстерами Є. Вігільовим і М. Трегубовим, закладаючи традиції українського класичного балету. Вона володіла чистим класичним танцем, виразною пластикою, не зловживаючи мімічними засобами, передавала весь діапазон почуттів, легко перевтілюючись у романтичні, комедійні і реалістичні образи. Виконувала головні партії в «Бахчисарайському фонтані», «Дон Кіхоті», «Коппелії», «Лауренсії», «Лілеї» та ін.

В. Переяславець розпочала викладацьку діяльність у балетній студії Інституту народної творчості. У зв'язку з війною, покинувши рідну землю та опинившись у Західній Європі, вона зібрала дітей та молодь і вчила їх класичному танцю. За кілька років її учні вже демонстрували успіхи. У 1949 р. балерина переїхала до Америки, де швидко знайшла роботу за фахом. В. Переяславець запрошували як педагога до найкращих балетних шкіл Нью-Йорку, до студії Т. Семенової у Карнегі-хол та у 1951 р. до школи Американського театру балету, де згодом вона посіла місце головного балетмейстера-репетитора «Нью-Йорк ситі балету».

Знаннями та досвідом В. Переяславець щиро ділилася з молодшим поколінням, керуючи тренінгами та курсами для американських танцівників, а також для іноземних солістів і груп, зокрема «Королівського Балету» у Великій Британії. Серед її учнів багато відомих танцівників: М. Барішников, Ф. Герко, Р. Нуреев, М. Фонтейн. Вона зафіксувала свій виконавський та викладацький досвід для педагогів і танцівників, записавши на платівку лекції з класичного балету.

В. Переяславець знаходила час, аби вчити українських дітей балету. Більш талановиті її учні переходили до американських шкіл і здобували визнання.

В. Переяславець відома американській балетній критиці не тільки як викладачка найвищого класу, але й як талановитий хореограф, що створила «Весільну сцену» та дуети в балеті «Коппелія» Л. Деліба, дуети в балетах «Баядерка», «Дон Кіхот», а також інші цікаві танцювальні композиції.

На думку М. Пастернакової, авторки книги «Українська жінка в хореографії», В. Переяславець здобула не тільки передову позицію в американських балетних колах, але й почесне місце в історії українського балетного мистецтва, як один з найкращих балетних митців, хоча її діяльність відбулась поза межами України.

Рома Прийма-Богачевська — перша українська танцюристка, яка своїм модерним драматичним танцем підкорила провідні мистецькі центри світу.

Навчалась у школі ритмопластики за методою Е. Жак-Далькроза у Львові, продовжила освіту у школі М. Броневської, учениці М. Вігман, вчила класичному танцю в балетній школі Львівської опери, а в 13 років танцювала в операх «Аїда», «Кармен», «Фауст», балетах «Дон Кіхот», «Серпанок Переті». У 1944 р. закінчила з відзнакою Академію музики і драматичного мистецтва у Відні та стала солісткою балету Національного театру в Інсбруку і Зальцбурзі.

Після зустрічі з хореографом Г. Кройцбергом Р. Прийма зосередилась на експресіоністській хореографії, від зовнішньої форми перейшла до танцю-мови, де кожний рух — це слово. Її найкращі танці: «Страхіття війни» Ф. Шопена, «Святий танець» К. Дебюссі, «Мамона» В. Балтаровича та ін. Критики називали її видатною драматичною танцюристкою, яка рухами відкриває тайну підсвідомого людської душі. Згодом в її репертуарі з'являється українська тематика, танці, засновані на елементах національного фольклору: «Відьма», «Верховина», «Жниця», «Обливаний понеділок», «Русалка», «Сваха», «Чайка». Хореографія і костюми в програмі «Танці і характери України» були представлені в тонкій мистецькій стилізації. Підносячи рівень українського сценічного танцю, за визначенням М. Пастернакової, Р. Прийма додала «у скарбницю світового танцювального мистецтва шляхетний самоцвіт української танцювальної культури». Згодом вона створила в Нью-Йорку, Йонкерсі, Ньюарку власні школи, де здійснила постановки балетів «Попелюшка», «Квіт папороті», «Пригоди Пер Гінта». У 1978 р. створила ансамбль «Сизокрилі» і стала його художнім керівником. Репертуар колективу складається з традиційних та обрядових танців різних регіонів України, які передають радість, героїзм, гумор — риси нашого народу, отримуючи визнання публіки і вибагливої американської критики, приносячи славу Україні.

У 1992 р. Р. Прийма-Богачевська разом з ансамблем відвідала рідну землю і з успіхом виступила у Львові, Києві, Харкові, Івано-Франківську. Легендарна прима-балерина все своє життя присвятила служінню Терпсихорі, пам'ятаючи про своє походження й популяризуючи українське танцювальне мистецтво.

Творчість українських хореографинь: Б. Ніжинської, В. Переяславець, Р. Прийми-Богачевської різнопланова та різноманітна. Вони яскраві творчі особистості, які, популяризуючи та збагачуючи світове хореографічне мистецтво, з великою шаную та любов'ю ставились до української культури. Наведені факти — тільки початок вивчення теми маловідомих українських митців-хореографів та напрям для подальших наукових досліджень.

І. Макарова

ОСОБЛИВОСТІ БАЛЕТМЕЙСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ ПРИ СТВОРЕННІ ДИТЯЧОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО ТВОРУ НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ

I. Makarova

FEATURES OF A BALLET MASTER'S WORK WHEN CREATING A CHILDREN'S CHOREOGRAPHIC WORK BASED ON MODERN DANCE

На сьогодні в Україні одним із затребуваних танцювальних напрямків є сучасна хореографія, це призводить до масового зростання дитячого хореографічного аматорства. Дитяче хореографічне аматорство сьогодення є непрофесійною складовою художньої діяльності, але доволі вагомою ланкою в системі початкової хореографічної освіти, яка спрямована на самореалізацію, самовдосконалення, а також гармонійний розвиток духовного та фізичного стану дітей різних вікових груп у час позашкільної освіти. Тому виникає необхідність розгляду її в системній підготовці майбутніх балетмейстерів у вищому навчальному закладі.

Специфіка сучасної хореографії досить багатогранна та має множинні варіанти балетмейстерських творчих пошуків при створенні репертуару, який є показником розвитку дитячого хореографічного колективу. Передусім робота в дитячому